

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ВИХОВАТЕЛЯ ДНЗ

Проаналізовано концепцію та основні напрямки створення інноваційної технології навчання, що є побудованою за принципом модульності змісту процесу вивчення дисциплін лінгвістичного циклу педагогічного вишу.

Ключові слова: комунікативна компетентність, риторика, модульне навчання.

В умовах демократизації та гуманізації освіти, інтеграційний контекст України до світового освітнього простору висуває особливі вимоги до вивчення лінгводисциплін у педагогічному виші. Уваги потребують педагогічні розвідки щодо розробки та впровадження таких моделей мовної підготовки, які сприятимуть становленню конкурентноспроможних, висококваліфікованих фахівців, вихователів ДНЗ.

Стаття є узагальненням досвіду роботи кафедри мов і методики їх викладання у початковій школі ЧНПУ та авторською методикою, що пов'язана з теоретичною обумовленістю та експериментальною розробкою професійно орієнтованого предмета, основою якого є риторичні знання.

Однією з важливих умов успішного навчання дисциплін лінгвоциклу є оволодіння ними відповідно до мети якісної підготовки майбутніх вихователів до практичної роботи. Особливе місце у визначенні цього завдання належить роботі з формування комунікативної компетентності.

Відповідно до Освітньо-професійної програми вищої освіти та Освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього спеціаліста критеріями формування комунікативної компетентності є: теоретичні знання дисциплін

лінгвістичного циклу, практичні вміння (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні) та навички застосування знань і вмінь як складників комунікативної культури мовної особистості сучасного вихователя.

Концептуальною ідеєю статті є положення щодо формування лінгвокомпетентності особистості майбутнього фахівця що є нагальною потребою суспільства, базується на психолого-педагогічній теорії та практиці, спрямована на реалізацію міжособистісних відносин у професійній діяльності і створення умов для вдосконалення мовної та мовленнєвої культури студентів.

Оскільки мовний та мовленнєвий компонент є головною ланкою практичної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу (ДНЗ), виникає потреба в удосконаленні структури і моделей формування його особистісної інтелектуальної професіограми. Основною метою вивчення мови є комунікативність, вільне спілкування у всіх сферах життя, особливо – професійній педагогічній діяльності. Саме комунікативний метод орієнтує дитину на збудження потреби у нових словах і знаннях, отже – активізує пізнавальну діяльність дошкільняти, сприяє пошукові оригінальних форм її розвитку.

На засадах категорій, законів та принципів загальної риторики має бути створено **модель** професійної мовленнєвої підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у межах педагогічної риторики. Професійно зорієнтований курс риторики дозволяє сформувати комунікативну компетентність майбутнього спеціаліста.

Предметом вивчення курсу риторики є програмовий матеріал, що передбачає послідовний виклад основних закономірностей методики риторики і мистецтва шляхетної мови як ознаки культури мовлення і загальної культури людини, педагога, вихователя, адже не може бути фахівця, який не володіє основними законами і методикою риторики, мистецтвом грамотного мовлення.

Майбутній вихователь **має знати:**

- теоретичні засади риторики, які є спрямованими на рішення завдань, що є пов'язаними з життєвою і професійною діяльністю;
- специфічні форми спілкування у різних сферах мовлення;
- особливості реалізації видів мовленнєвої діяльності, що є обумовленим характером його професії.

Майбутній вихователь **має вміти:**

- застосовувати на практиці риторичні знання, оскільки курс риторики передбачає професійну орієнтацію та має прикладний характер;
- застосовувати досвід комунікативно-творчої діяльності щодо створення особистісно-орієнтованих професійно значущих педагогічних жанрів мовлення.

Майбутній вихователь має володіти специфікою педагогічного спілкування, володіти професійним мовленням, нормами мовленнєвої поведінки, оскільки саме вони є факторами, що забезпечують результативність та ефективність його діяльності.

Основою такої мети є риторичний підхід, орієнтований на пошук, теоретичне осмислення і практичне втілення оптимальних шляхів оволодіння грамотним професійним мовленням.

У риториці розроблено загальні закони та принципи мовленнєвої поведінки, описано практичні можливості їх використання у різноманітних ситуаціях спілкування.

Саме слово, мовлення є основним інструментом спілкування вихователя, засобом реалізації дидактичної мети та оптимізації завдань лінгвістичного характеру.

Дидактичною метою курсу риторики є:

- формування мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для практичної роботи майбутніх фахівців ДНЗ;
- оволодіння риторичними знаннями щодо сутності, правил та норм спілкування, вимог до мовленнєвої поведінки у різноманітних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях;

– усвідомлення ситуації професійного спілкування у сфері навчання, особливостей комунікативно-мовленнєвих ситуацій, що є характерними для професійної діяльності тих, хто навчається;

– оволодіння досвідом аналізу та створення професійно значущих типів висловлення; розвиток творчо активної мовної та мовленнєвої особистості, яка вміє застосовувати теоретичні знання, сформовані навички, вміння у нових умовах комунікативних ситуацій та здатної шукати і знаходити особисті рішення професійних завдань.

Навчальна програма курсу «Риторика» передбачає **теоретичний компонент** за такими моделями:

Модель 1. Вступ.

Сутність риторики. Основні етапи розвитку риторики. Сучасна риторика та її зв'язки з іншими науками. Закони риторики. Основні поняття класичної риторики (логос, етос, пафос, топос). Основні розділи класичної риторики (інвенція, диспозиція, елокуція, елоквенція, меморія, акція). Закони риторики (концептуальний закон, закон моделювання аудиторії, стратегічний закон, тактичний закон, закон ефективної комунікації, мовленнєвий закон, системно-аналітичний закон).

Ораторське мистецтво. Якості оратора (голос, жести, міміка, рухи, емоційність, красномовство). Ораторське слово. Оратор і його аудиторія. Стратегія і тактика оратора. Структура ораторської промови (внутрішня основна частина, звернення промови).

Модель 2. Педагогічне спілкування.

Специфіка педагогічного спілкування, його функції. Інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна (організаторська), комунікативно-виховна функції спілкування. Види спілкування, професійна обумовленість і характеристики. Невербальне спілкування. Специфіки видів спілкування, що виділяються за різними підставами. Особистісно-професійна взаємодія вихователя та вихованця. Професійно значущі якості вихователя. Стилї та

пріоритети педагогічного спілкування. Комунікативно-навчальна ситуація спілкування. Мовленнєва ситуація в ігровому спілкуванні. Етапи занять у навчально-мовленнєвих ситуаціях.

Модель 3. Мовленнєва діяльність вихователя.

Поняття мовленнєвої діяльності. Види мовлення. Етапи створення та сприйняття висловлювання. Механізм мовлення. Текст (висловлювання) як одиниця комунікації. Жанри мовлення. Категорії тексту. Стилiстичне забарвлення тексту. Педагогічне мовлення. Особливості педагогічного мовлення. Моделі підготовки усного мовлення. Письмо як продуктивний вид мовленнєвої діяльності. Письмо та мовлення. Писемні жанри мовлення. Слухання як вид мовленнєвої діяльності. Функції слухання. Професійне педагогічне слухання. Види, засоби та моделі професійного педагогічного слухання. Умови ефективного педагогічного слухання. Читання у професійній діяльності вихователя. Читання як вид мовленнєвої діяльності. Прийоми змістової обробки тексту в процесі реалізації видів читання. Вторинні тексти. Специфіка читання художнього тексту.

Модель 4. Культура мовленнєвої діяльності вихователя.

Культура мовлення вихователя. Етичні, комунікативні, мовні та мовленнєві норми. Мовленнєвий вчинок у педагогічному спілкуванні, його специфіка та види. Комунікативно-мовленнєва активність педагога, її сутність, види та рівні. Роль інтонації у педагогічному спілкуванні. Інтонація, її функції та основні елементи. Одиниці інтонації. Інтонаційні стилі мовлення. Індивідуальні стилі мовлення. Педагог як комунікативний лідер. Моделі мовлення для реалізації комунікативної мети.

Модель 5. Професійні жанри мовлення.

Пояснювальний момент у мовленні вихователя. Порівняння як логічна операція у пояснювальному монологі. Рецензія як професійний жанр писемного мовлення. Педагогічний діалог у різних комунікативних ситуаціях. Вимоги до усних відповідей вихованців та їх аналіз. Узагальнення мовлення на

підсумковому етапі заняття. Узагальнення як жанр мовлення. Специфіка мовних засобів узагальненого мовлення. Основи техніки мовлення. Мовленнєво-голосовий тренінг.

Практичний компонент передбачає:

Модель 1. Вступ. Специфіка педагогічного спілкування.

Аналіз змісту, предмета, мети і завдання курсу «Риторика». До якого типу професій має відношення професія педагога-вихователя (людина – природа, людина – техніка, людина – художній образ, людина – знакова система, людина – людина)? У яких професіях особливо значною є питома вага мовленнєвої діяльності людини? Чому ці сфери діяльності визначаються як сфери «підвищеної мовленнєвої відповідальності»? Чи є правочинною теза-висновок: форма взаємодії людей обумовлена особливостями професійної сфери спілкування? У чому полягає своєрідність комунікативної поведінки вихователя? Проаналізувати відмінності мовленнєвої системи комунікації від невербальної знакової системи та з'ясувати комунікативну значущість невербальних знаків. Чи є правомірним визначення специфіки спілкування у дитсадку (школі) терміном «офіційне спілкування»? Наскільки важливим для професійної діяльності педагога є його особистісні якості? Визначити поняття «комунікативний лідер». У чому полягають пріоритети у стосунках вихователь-вихованець? Проаналізувати різні мовленнєві ситуації у педагогічному спілкуванні (заняття, перерва, вільне спілкування тощо).

Модель 2. Мовленнєва діяльність вихователя.

Специфіка мовленнєвої діяльності. Чим відрізняється мовленнєва діяльність від інших видів діяльності? Що має знати вихователь про мовленнєву діяльність? Види мовленнєвої діяльності. Етапи створення і сприймання текстів. Механізми мовлення. Текст (висловлення) як одиниця спілкування. Мовленнєві жанри. Стилiстична забарвленість тексту. Педагогічне мовлення. Прийоми підготовки усного мовлення. Письмо як продуктивний вид мовленнєвої діяльності. Письмо і мовлення. Писемні жанри мовлення.

Слухання як вид мовленнєвої діяльності. Функції слухання. Професійне педагогічне слухання, його види. Засоби і прийоми професійного педагогічного слухання. Умови ефективного педагогічного слухання. Читання у професійній діяльності. Читання як вид мовленнєвої діяльності. Прийоми змістової обробки тексту у процесі реалізації різних видів читання. Своєрідність читання художніх текстів.

Модель 3. Культура мовленнєвої діяльності вихователя.

Культура мовлення вихователя. Культура мовлення як культура мовленнєвої діяльності. У чому полягає культура мовлення? Етичні та комунікативні норми мовлення. Мовні та мовленнєві норми мовлення. Мовленнєвий вчинок у педагогічному спілкуванні. Чи можна мовленнєві дії педагога вважати мовленнєвими вчинками? Що таке педагогічний мовленнєвий вчинок? Мовленнєвий вчинок і мовленнєвий жанр. Види мовленнєвих вчинків. Від мовленнєвого вчинку вихователя до мовленнєвого вчинку вихованця. Комунікативно-мовленнєва активність педагога. У чому виявляються комунікативність і комунікативно-мовленнєва активність у процесі спілкування? Види і рівні комунікативно-мовленнєвої активності. Причини комунікативно-мовленнєвої інактивності. Роль інтонації у педагогічному спілкуванні. Інтонація, її функції та основні елементи. Інтонаційна транскрипція. Одиниці інтонації. Інтонаційні стилі мовлення. Індивідуальний стиль мовлення. Педагог як комунікативний лідер. Що робить його комунікативним лідером? Мовленнєві моделі, що використовуються для реалізації різноманітних комунікативних намірів: модель установавання контакту, модель зосередження уваги; модель донесення інформації, модель спостереження за розвитком думки.

Модель 4. Мовленнєві жанри, що є професійно значущими для педагога-вихователя.

Пояснювальний монолог як педагогічний мовленнєвий жанр. У чому полягає відмінність монологічного мовлення від монологу як жанру розмовного

мовлення? Різновиди пояснювального мовлення. Порівняння у пояснювальному мовлення. Порівняння як логічна операція. Пояснювальне мовлення порівняльного характеру як текст. Моделі популяризації пояснювального мовлення. Структурні та функціональні особливості прийомів популяризації. Рецензія як професійний жанр писемного мовлення. Загальна характеристика і типологія жанру педагогічної рецензії. Структурно-змістові компоненти педагогічної рецензії. Модель педагогічної рецензії як жанру мовлення. Мовні особливості педагогічної рецензії. Структурно-змістові компоненти педагогічної рецензії. Педагогічна рецензія як оцінювальний жанр та оцінювальне висловлювання. Педагогічний діалог у ситуаціях пояснення нового матеріалу та фронтального опитування. Усна розгорнута відповідь як текст, вимоги до неї та її аналіз. Узагальнене мовлення педагога на етапі підведення підсумків заняття. Підведення підсумків як структурний компонент. Узагальнення як мовленнєвий жанр. Специфіка мовних засобів, що використовуються в узагальнюючому мовленні. Основи техніки мовлення. Уроки мовленнєво-голосового тренінгу. Педагогічні задачі.

Впровадження КМСОНП має стимулювати систематичне вивчення студентами дисципліни «Риторика», посилити контроль засвоєння відповідного обсягу навчального матеріалу, що сприятиме оптимізації процесу набуття ними комунікативної компетентності. Така система враховує світовий досвід галузі вищої освіти та суттєво впливає на термін євроінтеграції ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка до міжнародної системи ВНЗ.

Модулем вважається відносно самостійна частина навчального процесу, складниками якої є близькоспоріднені за змістом лінгвотермін, поняття, принципи. **Обсягом модуля** є академічне навантаження окремого студента з відповідного окремого модуля у годинах, з урахуванням аудиторної і самостійної роботи. **Обсяг дисципліни** є сумою обсягів модулів даної дисципліни. **Оцінка (у балах)** є показником якості успішності окремого студента з відповідного модуля. **Середня оцінка** знань з «Риторики» за курс є

середньозваженою величиною. **Рейтинг студента** визначається відповідно до навчальної дисципліни та є комплексним чисельним показником індивідуального рівня успішності, що характеризує якість засвоєння ним навчального матеріалу та його обсяг. **Необхідною умовою** ефективності функціонування даної Програми у навчальному процесі є комп'ютеризація обліку поточної та підсумкової успішності студентів. **Оцінювання знань** студентів здійснюється з урахуванням загального обсягу кожного навчального модуля та вносити до відомості за результатами форм контролю. **Види і методи** здійснення контролю для кожного модуля визначаються робочими програмами відповідно до кафедральних стандартів. Знання студентів оцінюються за 100-бальною шкалою. Оцінка вноситься до відомості. **Форми модульного контролю** – тестові завдання, контрольна робота, самостійна робота, індивідуально-орієнтовані завдання, перевірка конспектів, атестація, залік.

Отже, проаналізовано концепцію та основні напрямки створення інноваційної технології навчання, що є побудованою за принципом модульності змісту процесу вивчення дисциплін лінгвістичного циклу педагогічного вишу. Означену технологію розроблено на кафедрі мов та методики їх викладання у початковій школі Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Основою її є принципи самостійної роботи студентів та індивідуально орієнтована модель засвоєння навчального матеріалу, що передбачає використання модульно-рейтингової залікової одиниці навчання, контролю та оцінювання знань студентів замість звичної п'ятибальної шкали оцінювання.

Література:

1. Державна національна програма «Освіта», Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. – 2002. – №12-13. – С. 5-12.
3. Закон України «Про мови». – К.: Україна, 1994. – 15 с.

4. Закон України «Про освіту». – Х.: КСНЛОН, 2002. – 35 с.
5. Антонечко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991. – 256 с.
6. Михальская А.К. Педагогическая риторика. Теория и история. – М.: 1998. – 432 с.
7. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. – К.: Вища школа, 1995. – 239 с.
8. Пентилюк М.І. Культура мовлення і стилістика. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
9. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.

The conception and the basic ways of creating an innovative technology of learning built according to the principle of the content modularity of the linguistic subjects' cycle learning process in the pedagogical university have been analyzed.

Key words: communicative competence, rhetoric, modular learning.